

HISTORISK TIDSKRIFT
(Sweden)

126:1. 2006

Frelste fra prostitution

Anna Jansdotter, *Ansikte mot ansikte. Ræddningsarbejde blandt prostituerede kvinder i Sverige 1850–1920*, Diss, Brutus Östlings Bokförlag Symposion, Eslöv 2004. 496 s.

”Må ikke någon af dessa lyckligare lottade eller bättre uppfostrade qvinnor frukta för att befinna sig ansigte mot ansigte med lastens offer, som skulle detta äfven nedsudla henne”. Citatet er hentet fra Magdalena-hjemmets fjerde årsberetning i 1859, og brugt til titlen på Anna Jansdotters afhandling. Det blev således opfattet som intet mindre end en kvindes pligt at tage virksom del i missionsarbejdet over for de faldne søstre for at redde dem fra syndens dyb. Afhandlingens problemstilling lyder: ”Vad uppstod i mötet mellan räddningskvinnan och den kvinna som skulle räddas, vilka föreställningar om kvinnlighet producerades i räddningsrörelsens ideologi och praxis, vilka föreställningar och ordningar om socialt arbete skapades i räddningsrörelsen?” (s 33) Den første del: ”Ræddningsarbeten 1850–1920”, kortlægger de hjem for prostituerede, som blev oprettet; den anden del: ”Ræddningens geografi”, handler om, hvilke forestillinger om kvindelighed, som slog igennem i det sociale arbejde og i den tredje del: ”Ræddningen som dialog”, skildres mødet mellem to kvinder, den ene hjælper og den anden prostitueret. Det helt unikke ved afhandlingen er, at det ikke kun er reddernes perspektiv som præsenteres, men også en prostitueret kvindes skildring af sit møde med redningsprojektet.

Afhandlingen er del af forskningsprojektet ”Det vidgadede rummet. Ideer, strategier og netværk i tre generationer kvinder på väg ut i offentligheten ca 1880–1940” under ledelse af Eva Österberg og Christina Carlsson Wetterberg. Dette er den fjerde afhandling under projektet, som er præsenteret i bogen *Rummet vidgas. Kvinner på väg ut i offentligheten 1880–1940*, der udkom i 2002. Offentligheden eller begrebet det offentlige er også central i denne afhandling. En anden baggrund for afhandlingen er den tværvidevidenskabelige og genuserorienterede forskning inden for prostitution, som især er vokset frem de sidste 25 år. Pioneren var uden tvivl Judith Walkowitz, som udgav *Prostitution and Victorian Society. Women, Class and State* i 1980, og en af de vigtige teoretiske inspirationskilder blev Michel Foucaults teorier om seksualitetens historie og disciplinering af samfundets afvigere. Baggrund for denne afhandling har især været tre undersøgelser af Paula Bartley, Sherrill Cohen og Linda Mahood, som alle har redningshjem som centralt tema. Det samme har Anna Jansdotter, men hun sætter tillige redningsbevægelsen ind i en religiøs kontekst. Inspiration hertil er blandt andet hentet hos den finske historiker Pirjo Markkola, og den svenske historiker Inger Hammar. Desuden løftes det paradoksale forhold mellem velvilje og undertrykkelse frem i

det sociale arbejde, og det medvirker til, at den historiske analyse får et aktuelt perspektiv.

De teoretiske udgangspunkter og begreber, som behandles, er diskurs og ideologi, magt, genus, og privat /offentlig. Forfatteren foretrækker at lægge hovedvægten på redningsbevægelsens ideologi, men ser også nærmere på dens praktiske arbejde: "hur den ordnade rummen, hur den byggde husen, kort sagt hur ideologins ordningar kom till uttryck i sättet att organisera" (s 25). Med hensyn til magt og genus så hører undersøgelsen under hvad der kaldes den nye genushistorie, hvor der opereres med andre vigtige magtrelationer end blot relationen mellem mand og kvinde, som for eksempel magtrelationer mellem kvinder.

I første del kortlægges og analyseres den bevægelse i Sverige, som bedrev socialt arbejde blandt prostituerede (s 41), og det gjorde kun de grupper, som havde tilknytning til vækkelsesbevægelsen. Magdalena-hjemmet i Stockholm blev det første, og der fulgte adskillige efter. I alt blev det til 26 hjem. Bevægelsen havde sin base i nogle af 1800- og 1900-tallets religiøse vækkelser og i højere grad end andre forskere retter Anna Jansdotter søgelyset mod den personlige omvendelse og går i dybden med det religiøse. Målet for redningsarbejdet var omvendelse. Dog var det også en ambition at sluse kvinderne ud i samfundet.

Det finansielle grundlag kom mange forskellige steder fra, herunder frivillige bidrag fra private og kommuner. Der blev benyttet mange forskellige metoder i redningsarbejdet, men redningshjem var den mest almindelige. Det var en dominerende idé i redningsbevægelsen, at man ved at placere en prostitueret kvinde i et hjem kunne forandre hende og integrere hende i samfundet. Forfatteren argumenterer for, at det blev de vækkelseskristne grupper, som tog sig af de prostituerede, fordi de havde en forankring i en virkelighedsopfattelse, der ikke gjorde forskel på værdige og uværdige fattige. Det var et svært arbejde, men netop derfor vigtigt ud fra argumentet, at "Jesus hade lämnat sin hjord för att söka upp ett enda får" (s 94).

I anden del analyseres redningsbevægelsens ideologi og forestillinger om kvindelighed og rummelighed. Hvordan opfattedes redningskvinden, og hvordan så man på den kvinde, som skulle reddes? Som et undertema behandles det sociale arbejde på redningshjemmet. Materialet stammer fra bevægelsens beretninger om sig selv og består af fotografier, tegninger over bygningerne, brochurer, årsberetninger, tidsskrifter, protokoller etcetera. Forfatteren mener at kunne udskille en idealtypisk beretning, som indeholder visse elementer eller en dramaturgi, når det drejer sig om, hvordan kvindernes relation skildres i sammenhæng med redningen. Socialt arbejde skulle genoprette de faldne kvinder. Kvinderne skulle forandres, det vil sige at de helst skulle omvendes, men de skulle "även genomgå en förändring på ett mer världsligt plan" (s 100). I denne del behandles desuden kvindernes udseende, reddernes syn på mødestederne, redningshjemmene som et grænseland mellem privat og offentligt, et sted, hvor de prostituerede kvinder

skulle sluses fra det offentlige ind i det private. Endelig er der et feltstudium af en redningskvindes fremtræden i det offentlige.

Hjemmets funktion var at forandre den prostitueredes sociale status. Kvindens seksuelle hæder skulle oprettes for at integrere hende i samfundet igen og sørge for en legitim forsørgelse. Her undersøges redningsarbejdets paradoks – velviljens og undertrykkelsens samtidighed. Hjælpen medførte kontrol og disciplinering. At have eget værelse var en vigtig del af hjælpearbejdet, og idealet blev et borgerligt hjem, som skulle give kvinderne noget at stå imod med. Betoningen af hjem og familieliv var også del af et projekt med at disciplinere kvinderne. Den stærke kontrol og regulering gav undertiden problemer: hjemmene kunne være udsat for svigtende søgning, måske på grund af for stærk disciplin og konkurrence fra andre hjem.

I tredje del præsenteres vi for et redningsprojekt på individniveau analyseret ud fra en omfattende brevsamling. De to: Louise og Lovisa, havde brevkontakt 1893 til 1907. Louise (født 1834) var diakonisse, Lovisa (født 1866) var noget yngre og prostitueret. Lovisas redning er hovedtemaet i brevene, og der gøres mange forsøg, herunder ophold på redningshjem og i private hjem. Det går ikke særlig godt af mange grunde, men også fordi deres projekt ikke er det samme. For Louise er omvendelse det vigtigste. Lovisa har et forhold til religionen, men hun er ikke en sand kristen efter Louises mening, forstæet på den måde, at hun ikke vil vækkes. Lovisa har svært ved at se, at hun er en synderinde, og mener ikke, at hun behøver at blive omvendt, men at det er vigtigt, at hun bliver selvforsørgende. Hun vil bort fra fattigdom. Bestræbelserne fortsætter uden held indtil Louises død i 1907. Først derefter kommer Lovisa ud af prostitution. De deltager begge i redningsprojektet, men Lovisa er den svage part. Hun argumenterer for værdighed og frihed, men for Louise er religionen det vigtigste. Lovisa var på ingen måde areligiøs. Hun stod ikke for et sekulariseret verdensbillede men for en anden type religiøs tankeverden. Hun havde brug for støtte men ikke for religiøs omvendelse. Dialogen mellem de to kvinder fortæller noget om paradokset mellem velvilje og undertrykkelse, mellem omsorg og kontrol.

Afhandlingen er med sine 495 sider meget lang – også for lang, selv om der er tale om tre undersøgelser, der klæder hinanden godt. Der er også en del gentagelser. Der kan i afhandlinger være en tendens til at bruge for meget energi på det, man ikke gør, og de teorier man ikke vil bruge, men som man tror, alle andre bruger. Der er for eksempel lidt overflødig reference til og omtale af Michel Foucault og Joan Scott, siden nu forfatteren foretrækker ideologibegrebet frem for diskurs. Til gengæld kunne man godt have ønsket, at ideologibegrebet blev lidt mere udfoldet og måske relateret til diskurs og køn. Gennemgangen med reference til Jenny Sharpe, Stuart Hall og Anna Lindberg stopper på halvvejen og begrebet ideologi bruges overvejende deskriptivt. Lidt diffus er også begreberne forskel og lighed, hvor Jansdotter gerne vil se lighederne mellem kvinder.

Kildematerialet er på sin vis meget traditionelt, men resultatet bliver en nylæsning af redningsbevægelsen. Den ligger dels i det gennemførte religiøse perspektiv, dels i andendelens næranalyser af hvad der foregår inden for redningshjemmets fire vægge, suppleret med dialogen mellem de to kvinder. Dette kunne dog ikke gøres uden førstedelens grundige dokumentation. Vi kommer langt omkring i en forståelse af vækkelse og dens betydning. Vi får et godt indblik i hjælpearbejdet og den vækkelseskristne diskurs både på et overordnet plan og på et individuelt, som det kommer til udtryk i brevvekslingen mellem Louise og Lovisa. Vi får endog mere end en historisk indsigt i socialt hjælpearbejde. Vi får præsenteret nogle dilemmaer, som jeg formoder stadig er aktuelle den dag i dag, og derfor kan analysen anbefales som læsning for kommende socialrådgivere. Det er tydeligt, at Louises og Lovisas projekt ikke er det samme. Godt nok hævdes det i afhandlingen, at der ud over omvendelse også var tale om konkret hjælp. Men det virker ikke helt overbevisende. Var der i virkeligheden kun to muligheder i hjælpearbejdet: døden eller omvendelse? Det virkelige liv var jo hinsides, og var redningskvinderne måske kun interesseret i at redde sig selv og gøre sig parat til at møde Jesus? At redde en prostitueret kunne være en adgangsbillet til paradiset. Det er svært helt at afgøre, hvor meget socialt arbejde, der egentlig var tale om, men vækkelsesbevægelserne var stort set ene om at tage sig af de prostituerede. Denne dialog gør én klogere på den vanskelige kunst, det er at hjælpe andre. Respekt for andre eller anerkendelse er begreber, som benyttes i relation til det sociale arbejde i dag. Det manglede nok i redningsarbejdet dengang. Da en prostitueret blev givet halv times betænkningstid til at overveje om hun ville hjælpes/frelses svarede hun: "Nej fröken, tack för er vänlighet, men jag kan ej förödmjuka mig så djupt."

Forfatteren har selv et lille redningsprojekt, idet hun gerne vil have disse redningskvinder reddet over i et emancipationsprojekt, men er det ikke ligeegyldigt om disse kvinder bidrog til kvindeemancipationen eller forandringer af genusordningen? Det er ikke det, der afgør, om historien er interessant eller relevant.

Der er med denne og andre afhandlinger ved at blive rettet op på dét, der engang blev kaldt religionsblindhed, men måske har dette ført til en form for sekulariseringsblindhed. Analysen er lidt statisk og lukket omkring det religiøse. Der er dog sket ikke så lidt i samfundet mellem 1850 og 1920, forandringer som har med sekularisering, modernisering, industrialisering og demokratisering at gøre. Den samfundsmæssige kontekst savnes. Men vi får så meget andet. Prostitution er et gammelt erhverv, og det er heller ikke et nyt forskningsområde, men denne afhandling beviser, at der alligevel kan anlægges spændende og nye perspektiver.

*Bente Rosenbeck**

* Fakultetsopponent